

KONYALI BİR EĞİTİMCİ: HOCAM TALİP ARIŞAHİN

1987 yılıydı... İmam Hatip Lisesi 6. sınıf öğrencisi olmuş ve okulun kapısından girdiğimiz daha ilk gün “acaba biz de bir gün bu sınıflarda ders okuyabilecek miyiz?” şeklinde aklımızdan geçirdiğimiz ana binanın ikinci katındaki sınıflarda ders okumaya başlamıştık. Kapısında Mehmed Akif’e ait “Allah’a dayan sa’ye sarıl hikmete râm ol/Yol varsa budur bilmiyorum başka çıkar yol.” dizelerinin yazdığı binaydı bu. Koridorun dış cepheye bakan geniş ve ferah pencereleri size kendinizi bahçedeymiş gibi hissettiren bir ferahlık verirdi; ferahlık ve haklı bir gurur. Çünkü o yıllarda İmam Hatipli olmak bir ayrıcalıktı.

Her okulda olduğu gibi o yıllarda İmam Hatip Okulu’nun Süleyman Uğur, Abdurrahman İzmirli, Süleyman Yıldırım ve İsmail Hakkı Uca gibi ağır top diyebileceğimiz hocaların yanı sıra Talip Arışahin

gibi karizmatik hocaları da vardı. Talip Bey Hocamız Dini Hitabet dersimize gelmişti. Yüzündeki ciddiyet adeta zekâsını ve mizah yeteneğini gizlemek ister gibiydi. Karşınızda Hasan Âli Yücel’in Milli Eğitim müdürlerini andıran bu zatın gerçekten de bir dönem Antalya İl Millî Eğitim Müdürlüğü yaptığını duyduğumuzda öğrenciler olarak hiç şaşmamıştık. Talip Hoca dersine son derece hâkim, iyi bir hatip nasıl olur, hut-

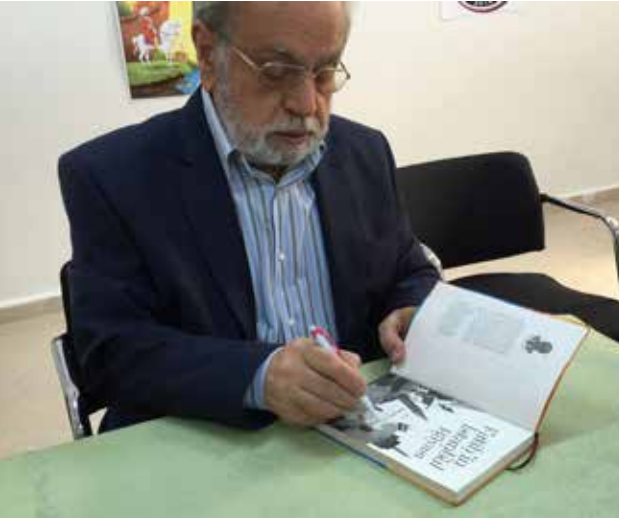
Doç. Dr. Celalettin
DİVLEKÇİ*

be nasıl okunur? Vaaz nasıl verilir? Dua nasıl edilir? Ses tonu nasıl kullanılır? gibi hitabetin inceliklerine vâkıf bir hoca ve aynı zamanda hatipti. Öyle zannediyorum ki meslek hocaları içerisinde Batı ve Türk Klasiklerini bilen, güzel konuştuğu kadar güzel de yazabilen az sayıdaki entelektüel hocalarımızdan biriydi.

Hocanın muzip ve mizahî tarafına örnek olarak şu olayı

T. Arıahin

hatırlıyorum: Bir gün ön sırada oturan ve her nasılsa ayakkabılarını çıkartıp bağdaş kuran bir arkadaşımıza, bir muavin edasıyla; “hemşerim burası köy otobüsü değil, giy ayakkabılarını” diyerek seslenmesi, arkadaş dâhil hepimizi kahkahaya boğmuştu. O bürokrat ciddiyetinin ardında

böyle mizâhçı bir tarafı da vardı.

Hocanın İstanbul’a gitmek istediğini öğrendiğimde kendi adıma çok üzülmüştüm. Üzülmüştüm çünkü bu nev-i şahsına münhasır zâtın bir daha karşımıza çıkmayacağını düşünüyordum. Nitekim öyle de oldu... Talip Hoca İmam Hatiplilerin şehirli yüzüydü. Onları her platformda temsil edebilecek bir donanım ve vizyona sahipti. Nöbetçi olduğu günler soru sormak daha doğrusu hocayla muhatap olmak için bir bahane arar ve yanına yaklaşırdık. Onu her defasında ceketinin düğmeleri ilikli ve uzaklara bakarken bulurduk. Uzaklara yani İstanbul’a... Sorumuza, niyetimizi anlamışçasına birkaç kelimeyle cevap verir ve kaldığı yerden bakmaya devam ederdi.

Talip Hocamdan, hitabet adına öğrendiğim ilk ders şu oldu: “Bağırmak vaaz etmek demek değildir.” O yıllarda her cümlesinin başına yemin bilah getiren ve avazı çıktığı kadar bağırarak bir vâizin yanlış yaptığını, vaaz etmenin bağırarak olmadığını üstüne basa basa anlatmıştı. O dönemin Konya’sında meşhur vâizlerimiz vardı. Bunların en başında Merhum Tahir Büyükkörükçü Hocaefendi gelirdi. Derbentli Mustafendi, Yörük Hoca, Abdullah Hoca vd. Hocamızın, Tahir Hodayı örnek alabileceğimizi söylediğini hatırlıyorum. Derste söylediği şeylerden bir tanesi de kendinize ait bir sarığınız olsun, beyaz bir tülbente sarın evinizde dur-

sun. Zira vaaz ya da hutbe için gittiğiniz camide kafanıza uygun bir sarık bulamayabilirsiniz dediğini daha dün gibi hatırlıyorum. İyi hatırlıyorum çünkü o gün ya da ertesi günü Yörük Hocanın Aziziye Camii'nin karşısında sarık ve hac malzemesi satan dükkânına gitmiş kafama göre bir sarık alıp gelmiştim. Sanırım Yörük Hocadan sarığı giyerken kâkülümü dışarda bırakmamdan ötürü belli belirsiz bir azar da işitmiştim. O günkü Konya'da kürsüden hayat hikâyesini anlatan ve mesela ilk sütlü kahveyi nerede ve ne zaman içtiğini anlatan, anlatırken cemaati de tebessüm ettiren, günümüz tabiriyle fenomen hocalar da vardı. Allah hepsine rahmet eylesin.

Sadece evin bir köşesinde sarık buldurmak da değil

aynı zamanda Kapu Camii gibi Konya'nın en büyük camisinde çıkıp konuşabilme cesaretini kazandığımızı da hatırlıyorum. Nitekim son sınıftayken Türkiye İmam Hatipler arası güzel Kuran-ı Kerim okuma yarışması Konya'da yapılmıştı. İmam Hatip'ten yarışma öncesi kürsüde konuşacak bir de konuşmacı istenmişti. Bu teklif şahsıma yapıldığında ne camiyi dolduracak binlerce seçkin cemaati düşündüm ne de dinlemeye gelecek olan sultanü'l-vâizin Tahir Hoca'nın varlığını... Bu gün baktığımda bütün bunları Talip Hocamızın iyi bir eğitimci olmasına, bizlere verdiği emeğe bağlıyorum.

Derste öğretmenlik tecrübesine dair bir anısını bizimle paylaşmıştı. Öğretmenliğinin ilk yıllarıdır. Bir lisede ceketinin yan cebinde Cumhuriyet

gazetesi taşıyan hocaların bulunduğu bir okuldur. Talip Hoca öğretmenler odasına girmeyi pek tercih etmemektedir. Zira malum kesim o içeriye her girdiğinde dine, dindara ve hocalara dair bir fıkra anlatıp kendi aralarında gülmektedirler. Hoca bir gün dayanamaz ve “hocalarla ilgili bir fıkrada ben anlatayım” der ve hayret dolu bakışlar altında bir hoca fıkrası anlatır ve o fıkraya odaklıların son gülüşü olur. Talip Hoca fıkranın sonunda söylediği sözle onları ebediyen susturur.

Aradan yıllar geçti ve ben hocamı internette anılarını, yaptığı çalışmalarını paylaştığı bir sitede yeniden buldum. Hocam “Geçmiş zaman olur ki hayali cihan değer” kabilinden anılarını paylaşmış ve o kıvrak kalemimi dostlarına vefada kullanmıştı. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Emekli hocalarından kendisi de bir

Konya evladı olan Muhterem Hocam Prof. Dr. Hüseyin Algül bir Cuma çıkışı bana Talip Hocayı İmam Hatipten tanıyıp tanımadığımı sordu. Heyecan dolu bir sesle kendisine “hocamdır” dedim. O gün kendisine ağabey diye hitap ettiği Talip Hocamızın sesini bir kez daha duymak ve eskiyi yâd etmek nasip oldu. Başta zât-ı âlileri olmak üzere berhayat olan tüm hocalarımıza sağlık ve afiyet niyaz ediyorum. Ne mutlu size talebe olanlara!

Hocamızın hatıra ve çalışmalarına ulaşmak isteyenler için:

<https://taliparisahinhome.wordpress.com/>

<http://taliparisahin.blogspot.com/2012/03/ozgecmisim.html>

*Uludağ Ün. İlahiyat Fakültesi / Bursa

**19. YÜZYIL İNGİLİZ SEYYAHI
MRS. SCOTT-STEVENSON'IN
SEYAHATNAMESİNDE
KONYA VE ÇEVRESİNDE
GÜNLÜK HAYAT**

Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU

Seyahat etme düşüncesi, belki biraz abartılı olacak ama insanoğlunun varlığından beri olagelmıştır. Bu seyahat etmeler çok çeşitli sebeplere bağlı olabilir. Belki bunların bazılarını seyahat kavramına yüklediğimiz gerçek anlamının dışında bırakabiliriz ama her yer değiştirmede bir seyahat kısıntısının bulunması kaçınılmazdır. Mesela, 12 yıl boyunca Türk toplulukları arasında dolaşım onların dil ve kültür zenginliklerini bir araya getiren Kaşgarlı Mahmud'u da bir seyyah, eserini ise bir seyyahın eseri olarak kabul edebiliriz.

Türklerin seyahatname diyebileceğimiz eserlerinin sayısı pek fazla değildir. Bunların önemli bir kısmı da Hac yolculuklarıyla ilgilidir. Ancak Türklerin yaşadıkları coğrafyalara gelip gördükleri ve yaşadıklarından yola çıkarak kitap hazırlayanların sayısı pek çoktur. 22 Haziran 1979 tarihinde Eskişehir'de düzenlenen I. Uluslararası Nasreddin Hoca Semineri'nde sunduğumuz *Avrupalı Seyyahların Eserlerinde Nasreddin Hoca* başlıklı bildirimizde Anadolu'dan geçen seyyahlar için şöyle bir değerlendirmede bulunmuştuk: *Anadolu'dan geçtikleri halde Nasreddin Hoca'dan bahsetmeyenler, Akşehir'den geçtikleri halde Nasreddin Hoca'dan bahsetmeyenler ve Nasreddin Hoca'dan bahsedenler*. Birinci

gruba girenlerin sayısı pek çoktur. İkinci grupta dört, sonuncu grupta ise 10 eser belirlenebilmiştir. (Sakaoğlu 1981: 59-73). Bunlar İngilizce, Fransızca ve Almanca kaleme alınmış eserlerdir. Bu değerlendirmeyi yaparken göz önünde bulundurulması gereken bir nokta vardır: Akşehir'den geçen yolların durumu ne idi? Burada demiryolunun da Akşehir'den geçtiği tarihin de önemli bir yeri olmalıdır. Ulaşım sorunlarını bizden çok önce çözen Batılıların seyahat etmeleri belki daha kolay olacaktı ama bu konudaki bir değerlendirmeyi gözden geçirdikten sonra bu işin pek çok ülke için de geçerli olmayacağı görülecektir.

Bu konuda hazırlanan bir bibliyografya çalışması konumuza açıklık getirecektir. Belirli bir dönemde yayımlanan kadın seyyahların seyahat eserlerinin çokluğu eserlerin hangi coğrafyalara kadar yayıldığını göstermektedir.

An Alphabetical Bibliography of Books by Victorian and Edwardian Women Travellers Published Between 1837 and 1910 / Viktoriyen ve Edwardiyen Kadın Gezginlerin 1837-1910 Arasında Basılan Kitapların Alfabetik Bibliyografyası, hazırlayan: John Theakstone. 1254 kitap tanıtılmıştır.

Prof. Dr.
Saim SAKAOĞLU

Bu derleme daha sonra, *Victorian and Edwardian Women Travellers: A Bibliography of Books Published in English* adıyla kitap olarak yayımlanmıştır. Burada 1100 kadın seyyahın 1500 İngilizce kitabı tanıtılmıştır. Ancak Amerika ve İngiltere içindeki gezilerle ilgili kitaplar buraya alınmamıştır.

Bu listede, bir zamanlar bizim olan topraklarla ilgili kitaplara da yer verilmiştir. Şu üç yazar hanımın adını anmadan geçemeyeceğiz: Fanny Janet Blunt, Mary Georgiana, Thresa Grey. Bu gezi kitapları arasında Balkanlar, Suriye, Filistin, vb. bölge ve ülkeler de var. Ayrıca Bazı kadın yazarların âdeta ömürlerini gezilere ayırdığını görebiliyoruz. Matilda Barbara Betham Edward (11 kitap), Elizabeth Champney (10 k), Anna Bowman (altı k), vb.

Bizde bu tür bir çalışma henüz hazırlanmamış olmasa bile kısaca hatırlatacağımız bir çalışmayı de sunmayı yararlı buluyoruz: Yasemin Dinç Kurt, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Yurt İçi Gezi Kitapları (1920/1980)*, Ankara 2018, 221 s.

Ele alacağımız gezi kitabının yazarı hanım da üç seyahat eseri ile bu ünlü bibliyografyada yer almaktadır:

Mrs. Mary Esmé Gwendoline Scott-Stevenson, *Our Home in Cyprus* 332 s. Chapman and Hall 1879.

Mrs. Mary Esmé Gwendoline Scott-Stevenson, *Our Ride Through Asia Minor* 400 s.. Chapman and Hall 1881.

Mrs. Mary Esmé Gwendoline Scott-Stevenson, *On*

Summer Seas, 408 s., Chapman and Hall 1883.

Bu üç kitabın sadece ilki Türkçeye çevrilmiştir. Uzun yıllar İngiltere’de yaşayan Cafer Ertuğrul arkadaşı Şeref Turan ile eseri Türkçeye çevirir. Günümüzde KKTC’de bir üniversitede dekan olarak görev yapan dönemin doçenti Ulvi Keser ise eseri basıma hazırlar. Kitap, *Kıbrıs’taki Yuvamız* adıyla, Ankara’da bulunan Kıbrıs Türk Kültür Derneği tarafından 2009 tarihinde Ankara’da basılır. [X + 259 s.] Kitabın her iki kapağında da şu ek bilgiler verilmiştir: *Harita ve Resimlerle (Kutsal, Mesut ve Güzel Kıbrıs)*. Ancak kitapta harita yoktur ve sadece bir fotoğrafa yer verilmiştir. Çeviride eserin 1880 yılındaki ikinci baskısı kullanılmıştır.

Yazarımız hakkında yeterli bilgiye ulaşamamıştır. Ancak ilk kitabının çevirisinde ve ikinci kitabının basımında kitapların ithaf edildiği kişinin kimliği verilmektedir. Yüzbaşı Andrew Scott-Stevenson. Yazarımızın eşi olan bu subay, Kıbrıs’ta, Girne Sivil Komiseri olarak görev yapan 42. Kraliyet İskoç Alay’ında görevlidir.

Bizim, University of California’da bulunduğumuz dönemde (1974-1975) fotokopisini aldığımız bu eserin iki kopyasının da Türk Tarih Kurumu’nun kitaplığında olduğunu belirledik. Aşağıdaki bilgiler oradan aktarılmıştır:

Our Ride Through Asia Minor / Scott-Stevenson.

Yer Numarası: A.I/8346 Yazar: Scott-Stevenson. Yayın Bilgisi : London : Chapman and

Hall, 1881.

Our Ride Through Asia Minor / Mary Esme Gwendoline Grogan Stevenson; by Mrs. Scott-Stevenson.

Yer Numarası: A.IV/6662 Yazar: Stevenson, Mary Esme Gwendoline Grogan. Yayın Bilgisi : London : Chapman and Hall, 1881. Fiziksel Niteleme : XIX+400

Mrs. Scott-Stevenson'ın kitabı Ön Söz (s. VII-X) ve İçindekiler (s. XI-XIX)'den sonra 27 bölümden (s. 1-400) oluşmaktadır. Her bölüme özel bir ad verilmiş, ayrıca bölüm başlıklarının altında, alt dal gibi algılanmasa bile, âdeta o bölümün içinde nelerin yer aldığını gösteren birtakım *kelime* ve *kelime kümeleri* verilmiştir. Burada genellikle uğrılan ve kalınan yer adları ile bazı önemli kişilerin adları özellikle verilmiştir. Belirtilenler arasında ayrıca yolculuğun çok ilgi çekici yönlerine de yer verilmiştir. Bu düzen dönemin öbür gezi kitaplarının bazılarında da görülmektedir.

Yazar ön sözünde Küçük Asya ziyaretinin nasıl bir karşı konulamaz etkileyciliği olduğundan söz etmektedir. Üzerinden geçmekte olduğu ülkenin hemen hemen keşfedilmemiş olduğunu dile getirdikten sonra şu bilgiyi vermektedir. "Mr. Texier ve inanıyorum ki Mr. Hamilton buralarda defalarca bulundular. Ancak onların çalışmaları artık eskimiştir." (s. VII)

Kitapta Türkçe kelimelelerin yanında bazı yer adları da günümüzdeki imlalarıyla yer alırken bazılarının imlalarında fark-

lılıklar görülmektedir. *Karaman* (s. 337), *araba* (s. 307), *evet* (s. 282), *bey* (s. 307), *Osman* (s. 326) gibi örneklerin yanında şu farklı imlalar daha çok görülmektedir: *Koniah* – Konya (s. 307), *Eregli* – Ereğli (s. 268), *Otamysh* – Hotamış (s. 300), *Allaodeen* – Alaeddin (s. 321), *Nourri* – Nuri (s. 30), *pasha* – paşa (s. 329), *yaourt* – yoğurt (s. 297), *backsheesh* – bahşiş (s. 300), *musaffir odassy* – misafir odası (s. 300), *moukhtar* – muhtar (s. 304), *killim* – kilim (s. 316), *salaamlık* – kabul odası (s. 328), *bazaar* – çarşı (s. 311), *tefttek* – tiftik (s. 316), *dervish* – derviş (s. 321), *effendi* – efendi (s. 334) vb.

İlk bölüm *Girne'den Beyrut'a / Kyrenia to Beyrout* (s. 1-13) adını taşımaktadır. Sonuncu bölüm ise *Gilindire ve Gezi Evimiz / Killindryeh and Our Voyage Home* (s. 390-400) diye adlandırılmıştır. Kalan 25 bölümden asıl konumuz olan Konya ve yakın çevresinin bölüm başlıklarının adlarını ise sadece Türkçeleriyle vereceğiz:

XIX. *Ereğli: Kuşatılmış Şehir* (s. 281-289), XX. *Terkedilmiş Köy* (s. 290-306), XXI. *Konya ve Tarihi* (s. 307- 320), XXII. *Konya: Harabeleri ve Dervişleri* (s. 321-336), XXIII. Görüleceği üzere bölümlere ayrılan sayfa sayısı sekiz ila 16 arasında değişmektedir.

Bu arada ele almadığımız bölümlerde adları anılan bölge şehirlerini de kısa bir liste olarak vermek istiyoruz: Trablusşam, Belen, Halep, Kilis, Antep, Osmaniye, Misis, Adana, Kayseri, İncesu, Talas, Ürgüp, Nevşehir, Niğde ile Konya bölgesinden sonra ise Karaman, Mut ve Zeyne.

Dikkat edilirse görülecektir ki, kitabın adında *Asia Minor* denilmesine karşılık, Anadolu'nun sınırlı coğrafyalarına gidilmiştir. Mesela; Maraş, Sivas, Afyon, Antalya gibi yakın yerlere gidilmemiştir. Bunun sebebi, gezginimizin dönme zamanının gelmiş olması olabilir. Nitekim eşi Andrew Ereğli'ye geldiklerinde tedirgindir ve izinlerinin azabileceğinden endişelidir. (s. 281)

Aslında bir gezi kitabı olmakla birlikte eser günlüklerden oluşmuş gibidir. Yazarın ilk kitabı olan *Our Home in Cyprus* (Kıbrıs'taki Yuvamız)'ı dilimize kazandıranlardan Ulvi Keser de o eser için yazdığı *Editörden* başlıklı yazısında yapılan işi 'günlük tutmak' (Keser 2009: [VI]) olarak verir. Yazarımız ele aldığımız eserinin sonunda ise şöyle demektedir: *I must close my book here/Defterimi burada kapatmalıyım.* (Scott-Stevenson 1881: 400)

Makalemizin konusu olan *günlük hayat*'ı değişik şekillerde ele alabiliriz: Günlük hayatın kitaptaki sırasına göre ele alınması veya benzer olayların bir araya toplanması, vb. Biz, gezilen coğrafyayı göz önünde bulundurarak olayları yaşadığı mekânları ön planda tutarak değerlendireceğiz. Ayrıca bir gezi kitabında bulunabilecek çok ilgi çekici olaylardan da kısa örnekleri hatırlatacağız. Ele alacağımız bölümlerin başlarındaki *kelime kümeleri* verilecek, ilgimizi çemen bazı ise ele alınacaktır.

Girne'den Beyrut'a adını taşıyan birinci bölüm şöyle başlamaktadır: "*Yuvamız Kıbrıs'tan, Girne'den 2 Nisan 1880 günü-*

nün seherinde Küçük Asya'daki Karamania seferine çıkıyoruz. Güneş zar zor seçiliyor. Karşı kıyıdaki Toros Dağları'nın engebeleriyle koyaklarının koyu kızılıkları hâlâ belli belirsiz." (s. 1)

"Kıbrıs, ana karaya (Anadolu) 45 mil kadardır." (s. 2)

Eşi Kaptan Andrew Scott-Stevenson ile yolculuk eden yazarımız ilk 18 bölümde pek çok ülke, şehir, kasaba ve köyü ziyaret ettikten sonra Ereğli'ye ulaşır.

XIX. Bölüm, Ereğli: A State of Siege adını taşımaktadır.

Bu bölümde ele alınan başlıca konular, asıl metnin önünde, bir tür içindikiler diyebileceğimiz ve sayfa başları belirtilmeden bir liste olarak verilmiştir: *Halk hekimliği, askere gitmeye hazırlanan bir genç, bataklıklar, sevimli bir yer olan İvriz, üzüntüler, gezici dervişler, Ereğli, bir fırtına, turfanda meyveler, kuşatılmış şehir, Çerkezler şehri ele geçiriyor, halkın öfkesi, yetkililerin terörü, kocamın deklarasyonu ve onun etkisi, Zavallı Nahli (kılavuz)'nin korkuları, halılar, bir yaban koyununun başı, Ermeni kilisesi, taş kesilmiş pınarlar, istekler ve karşılanması.* (s. 281)

Bu, bazıları son derece ilgi çekici olan alt başlıklardan konumuzla ilgili olanları sunmak istiyoruz. Ancak bazı yerleri dilimize çevirerek verirken bazı yerleri de kendi kuracağımız cümlelerle sunacağız. Böylece iki farklı şekilde verilecek olan tespitler daha ilgi çekici bir şekle bürünmüş olacaktır.

"Türkmenlerin kamp alanlarından ayrılırken üzüntülüydük. Buradaki huzur dolu sakin hayattan ayrılıyorduk. Ancak

eşimin izin süresini aşmak istemiyorduk.” (s. 281)

Yazarımız Türkmen çadırlarından ayrılırken bir şeyi unuttuğunu hatırlar: Ölmek üzere olan bir bebek ve kör bir adam. Çocuk, annesi bir haftalıkken öldüğü için bakımsız kalmış ve ölüm derecesinde zayıflamıştır. Bu süre içinde bebeğe seyreltilmemiş keçi sütünün verilmesi hastalığının sebebi olarak söylenir. Bebekle ilgilenmesi istenilen bir hemşire ise orali olmaz. Kör adamın durumu daha farklı imiş. Gözleri bütünüyle görmese bile normal insanlarınki gibi parlıyormuş. (s. 282)

“Bu Türkmenlerin sağlıklı bir ırk olduğu bilinmektedir. Hiçbir yerden sağlık yardımı almamak-

tadırlar. Ancak onların kendilerine göre bazı tedavi yöntemleri vardır. Ağır hasta olan birisini tedavi etmek için ya bir koyun veya bir inek kesilir. Hasta, kesilen hayvanın henüz sıcak olan kargasının içine yerleştirilir. Hasta iyileşme işareti gösterinceye kadar orada kalır. Kargasının ısı onu tedavi eder.” (s. 282).

“Onlar asla et yemezler, ancak bir kurt koyunu parçalamaya çalışırsa o zaman koyunu kesip yerler. Onlar hemen daima ekmek ve süt ile beslenirler. Türkmenler meyve ve sebze nedir, bilmezler. Onların tek lüksü kahvedir.” (s. 282)

Yazar burada bir geriye dönüş yapar ve belki de yolculuğun asıl sebeplerinden biri olan İngilizlerin lehine tanıtma yapma yoluna girer. İlgili bölüm aşağıdaki gibidir.

“Yolun başındayken yakışıklı bir delikanlı kocama Kıbrıs’a gelirse kendisini zaptiye yapıp yapamayacağını sordu. O, şehirlerin güzelliğinden ve adada İngilizce konuşulduğundan söz eder. Andrew ona asker olmak için başvurabileceğini, iki soruyu cevaplandırmasını söyler:

“Kraliçeye hizmet etmek için istekli misin?”

“Evet.”

“Ruslarla savaşmaya hazır mısın?”

O, bu soruya büyük bir istekle cevap verir:

“Evet, evet.”

Kocam ona Kıbrıs’a gelirse isteğine göre polis veya asker olabileceğini söyler.” (s. 282)

“Ereğli caddelerinde gezirken pek çok evin taşa dönüş-

müş oluşumlardan yapıldığını gördük. Kılavuzumuzun dediğine göre bu taşlar taşa dönüşmüş pınarların oluşumuyla ortaya çıkmış ve bulunulan yerin dört mil kadar güneyinde bulunuyormuş... Kılavuzun dediğine göre yakın yerleşim yerlerinde kaplıcalar (medicinal spring) bulunuyormuş. Onlardan biri Kızhisar'da, öbürü ise Aksaray'da imiş. (s. 289)

Bir sonraki bölüm, *The Deserted Village* adını taşıyan XX. Bölümdür. Burada yer alan alt başlıklar ise şöyledir:

Haydutlara Yönelik Hazırlıklar - İstenmeyen Bir Nokta - Bekdikler - Posta - Tatar veya Tartar - Vahşi Geyikler - Deve Kervanları - Deve ve Beslenme - Kaçınılmaz Olan Ahlaksızlık - Karapınar 'Melankoli' - Gerçek Bir 'Terkedilmiş Köy' - Talihsiz Kaymakam -Değerli Harabeler - Tükenmiş/Geçmiş Büyüklük - Hoş Geldin Resepsiyonu - Kasvetli Bir Türk Kadını - Dönmeyen Değirmen - Nahli'nin Vergi Toplayıcı Olarak Yaşadığı Deneyimlerin Bir Kısmı; Ulusal Fonlar Nasıl Ortaya Çıkıyor - İlkel Sulama - Serap - Kendimi Yonca Çiçeklerinin Arasında Buluyorum - Gazyağı Kıtlığı - İsmil Köyü - Andrew, Paşa Pozlarında - Nahli Kendine Ağır Vergi Yüklüyor - İsmil'de Bir Abide: Çirkin-İğrenç Bir Görüş - Türklerde Temizlik - Yerli Diyetin Faydaları - Çerkezlerin Kendi Aralarında Evlenmeleri - Bir Geziye Yardım Eden Bir Kazma - Mantar Bolluğu - Küçük Köy - Yabani Koyunu Avı - Paul Koku Sürünmeye Başlıyor - İyi Karşılanmak İçin Misafirlere İp Uçları (290)

Bölüm, “Ertesi gün, Mayıs’ın sekizinde Ereğli’den erkenden ayrıldık. Kendi adıma korktuğumu ve ürperdiğimi itiraf etmeliyim.” (s. 290) cümleleriyle başlamaktadır.

“Ereğli’den çıkıp bataklık bir araziye doğru ilerlerken sular arabamızın tahta dingillerine kadar yükselmişti. Ve zayıf olan atlarımız ağır olan yüklerini taşımada zorlanıyorlardı... Ereğli’den ayrıldıktan üç buçuk saat sonra ilk konaklama yerine ulaştık. Zaptiyemiz bundan sonrasına kolay gidilemeyeceğini söyledi... İlerleyince sık sık uzun boyunca, renkleri kahverengi olan yabancı koyun sürüleriyle karşılaştık. Zaptiyemiz bunların etlerinin yenildiğini söyledi... Yol boyunca ilerlerken deve sürüleriyle karşılaştık. Nahli, bir devenin Küçük Asya’da on ile yirmi beş pound arasında satıldığını söyledi. Bu develerin beslenmeleri de farklı oluyordu. Bunların beslenmeleri aşamasında yiyecek bitkilerin tükenmesi sonucu onlara çürümüş mısır yapraklarından yapılan hamurumsu lokmalar ağızlarına tıklıyordu. Bu lokmaların her biri iki oke ağırlığında idi. Eylül aylarında onlar son derece vahşi oluyorlar ve birkaç hafta hiçbir şey yemiyorlardı. Her deve tahminen 220 oke yük taşıyabiliyordu.” (s. 292-293)

“Kasıslı bir yoldan hayvanlarımızı mahmuzlayarak Karacadağ’da doğru yol aldık. Yol boyunca antik bir su kemerinin yanında küçük bir çeşme gördük. Orada bir grup deveyi iştahlıca *salicornia* (buz çiçeği) ve *mesemb-*

ryanthemmum püskülü yerken gördük.” (s. 293)

Gezgin ve beraberindekiler nihayet bir konağın karşısında dururlar ve onlar bir süredir ilk defa insanla karşılaşır. O, türünün az bulunan bir örneği olarak bir minderin üzerine uzanmış sigara içmektedir. O, anlatılamaz bir şekildeki kişi, sürücünün uyandırmasıyla öne çıkan kaymakam idi, yalnız yaşayan kaymakam... İnsanlar kuzeydeki dokuz saatlik mesafedeki yaylaya çıkmışlardı... Etrafta sıtma hastalığı yaygındı. Ancak bir kaymakam makamını 24 saatten fazla terk edemezdi. O orada yalnızlığa mahkumdu. Ve o bir istifa yazısını göndermişti. Eşi ve yanındakiler dört aylığına oradan ayrılmışlardı.

Kaymakam konağını gezginlere tahsis etmişti. Onlar orada, güzel yataklarla süslenmiş sedirli bir oda bulmuştu. Kaymakam onlara odun ve su vermişti. Hizmetçisi ise taze ekmek getirince aç kurtlar gibi yiyeceklere saldırmışlardı. Onlara gönderilenler arasında yoğurt ve birkaç da yumurta vardı.

.....

“Biz ertesi gün saat beşi çeyrek geçte hüzünlü Karapınar’dan ayrıldık. Şehirlerin dışında ekim işleriyle ilgili pek çok işaret vardı. Basit yapılarla kuyulardan sular çekiliyordu.. Güneş batarken sık sık oluşan seraplar bizi aldatıyordu.”

“Karapınar’dan ayrıldıktan üç saat sonra bir karakola ulaştık ve orada duraklayıp kahve içtik. Orada küçük bahşişler verdik.” (s. 300)

Yola devam eden gezgin ve

ekibi birbirine çok yakın olan Hotamış ve Ortoba’dan geçerler. Ereğli ile Konya arasındaki eski yol da buralardan geçmekteydi. On yıldan beri ise haydutlardan temizlermiş olan bizim yoldan gidilmektedir. Yol, Karacadağ’ın eteklerinden de devam etmektedir. Oradan Türkmen yaylalarına doğru yönelirler.

“Geçtiğimiz yerlerde çok çeşitli renklerle bezenmiş pek çok sevimli çiçekleri görüyorduk: *Papatya, glayöl, sardunya, yonca, trefoil, crowfoot, myosotis,*” vb.

Gezginimiz yaylada birkaç gün kaldığı için kendini çok mutlu hisseder. Konya artık yakınlarındadır. Ama uzun zamandan beri haber alamadıkları için gecikeceklerinden endişe ediyorlardı..

“Bulduğumuz yerden Konya’ya en kısa yol Karzoon (Karkın?) ve Yarma üzerinden idi. Ancak son bir yıl içinde bu yol sel felaketine uğradığı için yolumuzu değiştirerek Küçükköy ve onun 13 km. üzerinden İsmil’e yöneldik.” (s. 304)

Gezgin hanım burada fazladan bir harita bilgisi vermektir. Küçükköy’ün yeri Kiepert’in haritasında İsmil’in kuzeybatı olarak değil güneybatı olarak işaret edilmiş.

Muhteşem Manzaralar – Şehrin İlk Görünüsü – Geçmiş ve Gelecek – Ele alacağımız bu bölüm, Koniah and History adını taşıyan XXI. Bölümdür. Burada yer alan alt başlıklar ise şöyledir:

Konya’nın İlk Tarihi – ‘Beşik ve Mezar’ – Paul ve Barnabas – Timothy - Lycaonian Ovası – Al-

CHAPTER XXI.

KONIAH AND ITS HISTORY

Scriptural scenes—First view of the city—The past and present—Early history of Koniah—”A cradle and sepulchre “—Paul and Barnabas—Timothy—The Lycaonian plain — “The Almighty’s belt “ — A representative Turkish city — The streets — Captain Stewart’s home—His servant Sambo—Sambo and the petitioners — We are asked to shelter a murderer—News at last; they welcome papers—Visit to Nourri Bey—Government offices in ruins—The bazaars—The mosques—Carpets of price—Our old driver figures as a hero—We engage a new one—An earnest—Visit from Nourri Bey—His account of the Circassians—Turkish and Christian malversation;

“ not a pin to choose.”

CHAPTER XXII.

KONIAH : ITS RUINS AND ITS DERVISHES

The old walls—Ancient lions—The Castle of Allaodeen—A treasure trove
; Persian tiles—Effective carving—The tomb and the mosque of Allaodeen—Relics of ancient Iconium : native want of appreciation—
Tottering mosques—The castle—The suburbs as seen from it—My interview with the sheikh of the Mevlevi dervishes

mighty'nin Kemerı - Örnek Bir Türk Şehri - Caddeler - Kaptan Stewart'ın Evi - Kaptanın Hizmetçisi Sambo - Sambo ve Dilekçe Sahipleri - Bir Katili Korumak İçin Davet Ediyoruz - Nihayet Haberler: Hoş Geldin Gazeteler - Nuri Bey'i Ziyaret - Harabelerdeki Hükümet Ofisi - Çarşı - Camiler - Halı Fiyatları - Bir Kahraman Olarak Bizim Yaşlı Sürücümüz - Yeni Bir Sürücüyü İşe Alıyoruz - Azimli Biri - Nuri Bey'den Ziyaret - Onun Çerkezlere Dair Raporu - Türkler ve Zimmetçi Hristiyanlar; 'Toplu İğne Bile Değil' (s. 307)

Gezginlerimiz Küçükköy'den

bekledikleri gibi sabahın erinde ayrılamazlar. Çünkü atlardan biri ölümcül bir topallık yaşamaktadır. Birkaç saatlik bir gecikmeden sonra yola koyulurlar. Yolculukları çok yavaş olsa da onlar kendilerince şanslı... Çünkü yol boyu panayır vardır. Batıklık benzeri bir yoldan geçerken zaman zaman boyları on iki ayak kadar yükselen ve Türkmen çadırlarının yapımında kullanılan sazlıkların arasından da geçerler. Yollardaki öbür arabaların üzerindeki pamuk gibi yumuşak yataklarda oturan kadın ve çocukları, mutfak eşyalarını, hatta yanlarındaki deve

Andrew ve Esmé Scott-Stevenson

kervanlarını dile getiren satırlar elbette yazarımızın ilgisini çekecekti.

Konya'yı ilk görüşümüzde âdeta çarpıldık. İki tepeli bir dizi dağın eteğinde göz alıcı bir durumu vardı. Ovadaki kısa çimenler sanki yeşil bir zümrüt gibiydi. (s. 307-308)

Şehre varışlarından sonraki ilk işleri valiyi ziyaret olacak ama vali henüz makamına gelmemişti. Bununla birlikte vali onları ihmal etmemiş.

.....

Şehrin caddeleri geniş ve temiz...Güherçile ise burada önemli bir ticaret ürünü. Onun çarşıdaki bolluğu dikkatleri çekiyordu. Tiftik yününden üretilen çorap ve eldivenler başlıca ticari ürün olarak görülüyordu. Gezginler ayrıca tiftik yününden dokunmuş birkaç muhteşem kilim satın alırlar ki bunlar

Kayseri'de aldıklarının dörtte bir fiyatına imiş. Onları satın almak gezginimizi son derece mutlu etmiştir. (s. 316-317)

Güherçile konusu hakkında yakın tarihimizle ilgili bazı bilgileri vermek istiyoruz. Gerçekten de yirminci yüzyılın ortalarına kadar Konya'da canlı bir barut üretimi vardı. Barutun başlıca ham maddesi ise güherçile idi. Doğup büyüdüğü Fahrûnnisa Mahallesi'nin başlıca caddelerinden birinin adı da Baruthane idi. Çünkü caddenin başladığı yerde barut imal ediliyordu ve Konyalılar bu caddenin adını *Bartane Caddesi* olarak söylüyorlardı. Ancak zamanla barut üretim sona erdiği için, o etrafı çok yüksek duvarlarla çevrili alan önce sebze ve meyve hali olarak değerlendirilmiş, 30 yıl kadar sonra ise Matbaacılar Çarşısı'na çevrilmiştir. Günümüzde ise değişik iş yerleri bu-

lunmaktadır.

Kilim konusuna gelince... Bugünlerde farklı bir yapıya büründürülen ünlü Sipahi Pazarı, babamla ağabeyimin içinde yer aldığı tarihî bir iş yeri idi. Vakıtle imparatorluğun atları orada bulunan ahırlarda beslendiği için o adla anılan alan zamanla şehrin önemli bir iş yeri olan Tellal Pazarı'na çevrilmiştir. Benim de çok yakından bildiğim üzere bu pazarda halı, kilim, keçe gibi çeşitli ürünler pazarlanır, özellikle kilimler Gaziantep taraflarından getirilirdi.

....

Karaman'a doğru yola çıkılacağı araba çok yüksek fiyat isteyince gezginler de başka biriyle anlaşılır. Eğer kendilerini bir buçuk günde Karaman'a ulaştırırsa ona on bir meci diye verilecektir. (s. 318)

Gezgin hanımın yakından tanıdığı Nuri Bey ile ilgili şu birkaç özelliğini de kendi kaleminden aktarmak isteriz:

“Biz Nuri'yi çok iyi yetişmiş biri olarak buluyoruz. Ancak öbür ülkeler hakkındaki bilgilerinin kendi ülkesine göre çokluğu tuhafımıza gidiyordu. Anadolu coğrafyası hakkında gü-lünç hatalar yapıyordu. Gerçekten de o kocamın bildiklerinin yarısı kadar da ülkesini tanı-mıyordu.” (s. 318-319)

Ele alacağımız son bölüm, Koniah: Its Ruins and Its Der-vishes adını taşıyan XXII. Bölümdür. Burada yer alan alt başlıklar ise şöyledir:

Eski Surlar – Antik Aslanlar – Alaeddin Kalesi – Bir Hazine: İ-ran

Çinileri – Büyüleyici Oymacılık – Alaeddin Türbesi ve Camii – Antik İkonium'dan Kalıntılar: Yerliyi Takdir – Sallantılı Camiler – Kale – Banliyölerin Görünüşü – Mevlevi Dervişlerinin Şeyhi ile Görüş-mem – Onun Camii ve Semanı İzleme İzni Alıyorum – Diploma-tım Andrew – Dervişlerin Yetiştirildikleri Medrese ve Camii Ziyaret – Avlu – Ayakkabılar Çıkarılıyor – Cami ve Onun Hazinesi – Paha Biçilmez Cam Mücevherler – Türbe ve Mezarlar – Hazret'in (Mevlâna) Türbesi – Hayran Bırakan Teklif – Varlık İçinde Yoksul-luk – Mevlevilerin Semai – Kahve – Bir Paşanın Bekçisi - Türk'ün İçkiye Karşı Toleransı / Dayanıklılı-ğı – Bu Açından Hristiyan ile Zıtlık (s. 321)

“Mayıs'ın on ikisinde, öğle-den sonra dört suları (16.00). Konya'daki son günümüz... Dervişleri görmeye gidiyoruz. Onlar, kurucuları Hazreti Mev-lâna'nın türbesinin yakınında idiler. Başta fes olmak üzere kı-yafetlerle ilgili bilgiler verilmektedir. Daha sonra dış alan hak-kında bazı noktalar hatırlatılıyor. Mavi ve parlak bir minare dikkatimizi çekiyordu... “ (s. 327)

Burada sayfalar boyunca Mevlevilik ve onunla ilgili kavramlara yer verilmiştir. Ziyaretler, karşılaşmalar, giyim kuşam hakkında verilen bilgiler, ileri gelenlerin tanıtılması uzun uzadıya anlatılmıştır.

Bu arada Mevlevi mutfağı ile ilgili olarak verilen bazı bilgiler dikkatimizi çekmektedir. Onlardan da kısaca söz etmemiz uygun olacaktır.

Gezginler dervişlerin gösterisini bahçede seyrederek. Mutfaka girerken Nahli, [Fransızca olarak]“Ne güzel bir tereyağı kokusu...” diye büyük bir keyifle çığlık atar. O mutfak takımının değişikliğinden ve ateşin üzerindeki iştah açıcı kızartmalara ve güveçlere göz atar. Mutfak âdeti iştah açıcı bir oda gibidir. Tahminen otuz ayak genişliğinde uzun ve yükseltilmiş bir platform bir uçtan bir uca uzanıyordu, Zemin cilalı meşeden ve siyah balmumundan oluşuyordu. Gelenler karşılıklı olarak minderlere oturmuşlardı. Mor ve leylak renkli vazolar etrafa yerleştirilmişti. Derken dervişler kahve servisine başlarlar.

Mutfakta içinde bir çift öküzün pişirilebileceği kocaman bir ocak varmış. Gerçekten bütün pencereler açılmamış olsaydı sıcaklığa dayanmak zor olacaktı. Duvarlarda kulplu tencereler, tavalar, etin üzerine erimiş yağ dökme için kepeçler vardı. Arada bir gelen dervişler ateşte oluşan külleri mangallara alıyorlar ve odalarına taşıyorlardı. Her şey titizce yapılıyordu. Mutfak aletleri sanki pazardan yeni alınmış gibi son derece parlattı idi. Bakır sahanlar ise bir nesneyi sanki bir ayna gibi yansıtacak kadar parlatılmıştı. (Burada kastedilen kalaylamak olmalıydı.) (s. 331-332)

.....

Daha sonra ziyaretçiler gezginlerin yanlarına gelirler. Derken Mevlevilerin şeyhi gelip ortadaki bir kaplan derisinin üzerine oturur. Ancak o yerine oturmadan önce hazır bulunanlara kısa bir hoş geldiniz konuşması yapar. Derken dört derviş

ellerinde birer kamyş kaval, dümbelek ve büyük zille ortaya çıkarlar. Onlar sakin bir üslupla icraya başlayınca dervişler birer birer ortaya gelirler. (s. 332)

Bu anlatılanların devamında görülenler uzun uzun anlatılır.

Konya'dan yola çıkarken de, şehrin belirli özellikleri dile getirilerek memnuniyetle ayrıldıkları belirtilmektedir.

Sonuç. Ülkemizin sıkıntılı dönemlerinden birinin başlamakta olduğu yıllarda Kıbrıs'tan gemi ile yola çıkarak Beyrut üzerinden Anadolu'ya geçen, güneydoğu Anadolu'dan batıya doğru olan alan gezgin ve ekibinin çeşitli amaçlarının olduğu belirlenmiştir. Bu arada şu önemli noktaları sayabiliriz: Etnik farklılıklar, küçük topluluklar arasındaki kavgalar, eski kültürlerle ait tarihi kalıntılar, dinî hayatlar, devlet memurlarının yaşayışları, vergi toplama konusu, vb. Böylece bu gezinin sadece bilinmeyen coğrafyaları görüp tanımak olmadığı, Kraliyet Ailesi adına değişik alanlarda bilgi toplamak olduğu da ortaya çıkmaktadır.

Yazımızda, Konya ile ilgili iki bölümün içindekilerinin özgün metinleri de ek olarak verilmiştir.

KAYNAKLAR

- Sakaoğlu, Saim (1981). “Avrupalı Seyyahların Eserlerinde Nasreddin Hoca”, Türk Folkloru Araştırmaları 1981 / 1, Ankara 1981, 59-73.
- Scott-Stevenson, Mary Esmé Gwendoline (1881), *Our Ride Through Asia Minor*, 400 s. Chapman and Hall 1881.